

MALTA

QORTI CIVILI

PRIM' AWLA

(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF

JOSEPH R. MICALLEF

Seduta tal-25 ta' Settembru, 2003

Rikors Numru. 5/2003/1

Olaf ĊINI

VS

L-AVUKAT ĠENERALI TAR-REPUBBLIKA u l-Kummissarju tal-Pulizija

Il-Qorti:

Rat ir-Rikors imressaq fil-21 ta' Frar, 2003, li bih ir-rikorrent ippremetta;

Talab għalhekk li din il-Qorti jogħgobha tagħmel dawk l-ordnijiet, toħroġ dawk l-atti u tagħti dawk id-direttivi li hija tqis xierqa u opportuni biex jiġu mwettqin id-drittijiet fonadmentali tiegħu fosthom li **thassar u tikkancella** s-sentenzi mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali tas-7 ta' Marzu, 2002, u tat-22 ta' Marzu, 2002, fil-kawżi fl-ismijiet *Il-Pulizija vs Olaf Ċini* (I) u *Il-Pulizija vs Olaf Ċini* (II) ikkonfermati mill-Qorti tal-Appell Kriminali fil-21 ta' Ġunju, 2002, li għandhom jithassru wkoll, tillibera lill-imputat **mill-ħabs minnufih, u** tordna li l-prosekuzzjoni tal-esponent fit-tlitt kawżi l-oħra li qegħdin jinstemgħu quddiem l-Qorti tal-Maġistrati (Malta) jieqfu minnufih; kif ukoll tordna ħlas ta' kumpens xieraq lill-esponenti għad-danni kollha sofferti, kemm dawk riżultanti minn tbatija psikoloġika, kif ukoll dawk riżultanti f'telf finanzjarju u materjali minħabba telf ta' impieg għal żmien sostanzjali minħabba priġunerija illegali;

Rat il-ħames (5) dokumenti mehmuzin mal-istess Rikors;

Rat id-Degriet tagħha tal-25 ta' Frar, 2003, li bih qegħdet ir-Rikors għas-smiġġ għall-4 ta' Marzu, 2003, u tat żmien lill-intimati biex iressqu Twegiba;

Rat it-Twegiba mressqa mill-intimati fl-4 ta' Marzu, 2003, li biha huma esponew;

Rat id-Degrieti tagħha mogħtija waqt is-smiġħ tal-4 ta' Marzu, 2003¹, li bihom (a) ordnat lir-rikorrent ifisser b'Nota liema huma d-dispożizzjonijiet Kostituzzjonali u Konvenzjonali li fuqhom isejjes l-ilment tiegħu, u wkoll (b) biex tneħħi mir-Rikors promotur kliem jew frażijiet li ma kinux f'posthom;

Rat in-Nota mressqa mir-rikorrent fit-12 ta' Marzu, 2003², bit-tifsira tar-raġunijiet u r-relattivi dispożizzjonijiet li fuqhom huwa jsejjes l-allegat ksur tal-jeddijiet fundamentali tiegħu f'dan il-każ;

Rat in-Noti mressqin mir-rikorrent fis-17 ta' Marzu, 2003³, u fit-18 ta' Marzu, 2003⁴, li magħhom kien hemm mehmuzin għadd ta' dokumenti;

Rat il-verbal tas-smiġħ tal-15 t'April, 2003, partikolarment fejn ir-rikorrent talab li tingħata deċiżjoni limitatament għall-aggravji tiegħu kif innissla mis-sentenzi mogħtijin fil-konfront tiegħu mill-Qorti tal-Appell Kriminali, liema talba l-istess rikorrent irtira aktar tard waqt l-istess smiġħ;

Semgħet ix-xieħda tal-intimati;

Semgħet it-trattazzjoni tal-avukati tal-partijiet;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

¹ Paġġ. 24-5 tal-proċess

² Paġġ. 25-9 tal-proċess

³ Paġġ. 30 sa 62 tal-proċess

⁴ Paġġ. 63 sa 67 tal-proċess

Rat id-Degriet tagħha tal-15 ta' Mejju, 2003, li bih ħalliet il-kawża għal-lum għas-sentenza;

Rat id-Degriet tagħha tal-4 ta' Ġunju, 2003, li bih u fuq talba mir-rikorrent b'rikors tiegħu tad-29 ta' Mejju, 2003, ċaħdet it-talba tiegħu li tressaq 'il quddiem il-jum tas-smiġħ tar-Rikors;

Rat id-Degriet tagħha tat-23 ta' Lulju, 2003, li bih u fuq talba oħra tar-rikorrent f'rikors tiegħu tat-3 ta' Lulju, 2003, ikkonfermat id-degriet tagħha tal-4 ta' Ġunju, 2003;

Ikkunsidrat:

Illi bl-azzjoni tiegħu, ir-rikorrent qiegħed jgħid li l-jedd tiegħu għal smiġħ xieraq minn Qorti imparzjali nkiser meta tressaq akkużat quddiem il-Qorti tal-Maġistrati tal-Pulizija Ġudizzjarja ta' Malta b'għadd ta' akkużi u b'daqstant proċedimenti separati meta l-fatt li dwaru hekk tressaq u gie mixli kien jikkostitwixxi reat wieħed (reat kontinwat) li jikser l-istess dispożizzjoni tal-liġi⁵. Dan l-ilment issokta jseħħ meta l-imsemmija Qorti (presjeduta mill-istess ġudikant) qieset kull waħda mix-xiljiet bħala każ separat u tat dwarhom sentenzi separati. Billi s-sentenzi sabu ħtija fir-rikorrent, ingħatat piena f'kull sentenza, minflok piena waħda għax-xiljiet kollha, kif ir-rikorrent jippretendi li messu sar biex tiġi mħarsa l-liġi. Minbarra dan, huwa jgħid li hemm proċeduri oħrajn li għadhom qegħdin jinstemgħu mill-imsemmija Qorti (imma presjeduta minn ġudikanti differenti) dwar l-istess fatt. Ir-rikorrent iqis din il-ħaġa wkoll bħala ksur tal-jeddijiet tiegħu għal smiġħ xieraq u għat-tgwadija tal-liberta' persoali li jissarrfu f'multipliċita' ta' pwieni għall-istess reat u żmien itwal ta'

⁵ Art. 18 tal-Kap 9

żamma fil-ħabs. Ir-rikorrent jgħid li dan il-ksur reġa' seħħ fl-istadju tal-appell, meta l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Inferjuri) ikkonfermat is-sentenzi mogħtijin kontri mill-ewwel Qorti;

Illi r-rikorrent jgħid li b'dak li seħħ, sar ksur fil-konfront tiegħu tal-artikoli 34 u 39 tal-Kostituzzjoni u tal-artikoli 5 u 6(1) tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali, kif illum tagħmel parti mil-liġi Maltija. Huwa għalhekk qiegħed jitlob it-tħassir tal-imsemmija sentenzi, it-twaqqif ta' kull proċediment li għadu pendent quddiem il-Qorti u li jirreferi għall-istess fatt, u l-għoti ta' rimedju effettiv skond l-artikolu 13 tal-Konvenzjoni li jikkonsisti fil-ħelsien minnufih tiegħu mill-ħabs u l-ħlas ta' kumpens xieraq għall-ħsara li garrab u t-telf li bata minħabba dawk il-proċeduri;

Illi, għal din l-azzjoni l-intimati laqgħu billi (a) qalu li l-azzjoni hija waħda fiergħa u biex iddejjaq għaliex hija tentativ biex isir appell fit-tielet grad; (b) li din il-Qorti jmissha tirrifjuta li teżercita s-setgħat tagħha billi r-rikorrent kellu rimedju ordinarju għall-ilment tiegħu u wżah; (ċ) li l-ebda wieħed mill-ilmenti tar-rikorrent ma jqanqal ksur ta' xi jedd kostituzzjonali jew konvenzjonali, billi kulma jrid jikseb ir-rikorrent huwa li din il-Qorti tagħti tifsira lil-liġi differenti minn dik mogħtija mill-qorti l-oħrajn kompetenti li taw deċiżjoni li m'għogħbotx lir-rikorrenti; (d) li tifsira ta' dispożizzjoni tal-liġi li r-rikorrent ma jaqbilx magħha ma tissarrafx b'daqshekk fi ksur tal-jeddijiet tiegħu fis-sura ta' qorti parzjali jew f'nuqqas ta' smigħ xieraq;

Illi mill-fatti li joħroġu mill-każ, jirrizulta li r-rikorrent tressaq b'arrest fl-20 ta' Mejju, 1997⁶ (mhux fil-5 ta' Mejju, kif jingħad bi żball fir-Rikors promotur) quddiem il-Qorti tal-Maġistrati bħala Qorti Istruttoria għe mixli bir-reati hemm imsemmija. Huwa reġa' tressaq quddiem dik l-istess Qorti fit-8 t'Ottubru, 1998⁷, u għe mixli b'sensiela ta' reati oħrajn. Ir-rikorrent tressaq

⁶ Dok "A", f'paġġ. 8-9 tal-proċess (Kumpilazzjoni 259/97)

⁷ Dok "B", f'paġġ. 10-1 tal-proċess (Kumpilazzjoni 621/98)

b'arrest għat-tielet darba quddiem dik il-Qorti fit-3 t'Ottubru, 1999⁸, u gie mixli b'reati oħrajn. Hekk gara fit-30 t'Ottubru, 2000⁹, meta r-rikorrent tressaq mill-ġdid b'arrest quddiem dik il-Qorti u mixli b'sensiela oħra ta' reati. Ir-rikorrent reġa' tressaq b'arrest quddiem dik il-Qorti fit-28 ta' Frar, 2001¹⁰, mixli bir-reat ta' falsifikazzjoni ta' firma. Il-Qorti tal-Maġistrati bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali tat sentenza ta' sejbien ta' htija dwar l-ewwel imputazzjoni mressqa kontra r-rikorrent fis-7 ta' Marzu, 2002¹¹, u sentenza oħra dwar it-tieni imputazzjoni fit-22 ta' Marzu, 2002¹². Minn kull waħda minn dawn is-sentenzi, r-rikorrent ressaq appell quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Inferjuri)¹³ li b'sentenzi tagħha tal-21 ta' Ġunju, 2002¹⁴, ikkonfermat iż-żewġ sentenzi tal-ewwel grad. F'xi żmien wara dawk is-sentenzi fit-tieni grad, ir-rikorrent ressaq petizzjoni għall-amnestija quddiem il-President tar-Repubblika¹⁵, liema talba ma ntlagħhetx¹⁶. Il-qagħda jidher li ma nbidlitx, minkejja talba għar-rikonsiderazzjoni magħmula f'isem ir-rikorrent¹⁷. Fil-21 ta' Frar, 2003, ir-rikorrent fetaħ il-kawża li qegħda quddiem din il-Qorti llum;

Illi l-ewwel haġa li l-Qorti jehtigilha tqis hija l-ewwel eċċezzjoni preliminari tal-intimati li biha huma jgħidu li l-azzjoni mibdija mir-rikorrent hija fiergħa u magħmula biss biex iddejjaq. L-intimati jsejsu din l-eċċezzjoni tagħhom fuq dak li huma jqisu bħala l-indeterminatezza tal-ilment tar-rikorrent. Huma jisiltu din il-fehma li r-Rikors promotur huwa vag u li ma joħroġx sewwa minn xiex qiegħed jilmenta r-rikorrent, ħlief li jrid ineħhi minn fuqu l-pwieni ta' ħabs li għalihom gie kundannat, billi jipprova jerga' jiftaħ il-każ tiegħu b'din il-proċedura daqslikieku kienet "appell fit-tielet grad". Din il-fehma baqgħu jtennuha sal-waqt tat-trattazzjoni tal-għeluq, u dan minkejja li r-rikorrent kien ressaq Nota spjegattiva biex ifisser il-baži tal-ilmenti tiegħu;

⁸ Dok "C", f'paġġ. 12-3 tal-proċess (Kumpilazzjoni 689/99)

⁹ Dok "D", f'paġġ. 14-5 tal-proċess (Kumpilazzjoni 732/00)

¹⁰ Dok "E", f'paġġ. 16 tal-proċess (Kumpilazzjoni 144/01)

¹¹ Dok "7", f'paġġ. 54 sa 60 tal-proċess

¹² Dok "4", f'paġġ. 37 sa 43 tal-proċess

¹³ Dokti "8" u "5" rispettivament, f'paġġ. 61-2 u 44 sa 48 tal-proċess

¹⁴ Dokti "9" u "6" rispettivament, f'paġġ. 64 sa 67 u 49 sa 53 tal-proċess

¹⁵ Dok "3", mingħajr data, f'paġġ. 34-5 tal-proċess

¹⁶ Dok "1" datat 4 ta' Diċembru, 2002, f'paġġ. 31 tal-proċess

¹⁷ Dok "2", datat 13 ta' Jannar, 2003, f'paġġ. 32-3 tal-proċess

Illi huwa aċċettat li, bil-kelma “frivola”, gie mill-Qrati mfisser li kwestjoni hija ta' ebda preġju jew siwi u li ma jistħoqqilhiex atenzjoni; filwaqt li bil-kelma “vessatorja” wieħed jifhem li l-kwestjoni tqanqlet mingħajr raġunijiet tajbin biżżejjed u bil-ħsieb li ddejjaq u tirrita lill-parti l-oħra¹⁸. Il-ligi żżid ukoll il-kwalifika li l-kwestjoni tkun “semplicement” frivola u vessatorja, jiġifieri tkun mill-ewwel u mad-daqqa t'għajn tidher “vana, nieqsa mis-serjeta', manifestament nieqsa mis-sens u ma jistħoqqilhiex attenzjoni”¹⁹;

Illi ta' min jirrileva li l-eċċezzjoni taħt eżami f'din il-kawża tressqet bħala waħda preliminari, u għalhekk il-Qorti se' jkollha tqisha fid-dawl ta' dak biss li jidher mill-atti, fis-sens ta' jekk, mad-daqqa t'għajn, il-kwestjoni mqanqla mir-rikorrent tikkwalifikax bħala waħda semplicement frivola u vessatorja fis-sens li għadu kif gie mfisser. Dan qiegħed jingħad għaliex huwa possibbli wkoll (u mhux l-ewwel darba li dan seħħ) li Qorti waslet għall-fehma li l-kwestjoni kienet waħda fiergħa u vessatorja **wara** li kienet stħarrgħitha fil-mertu, jiġifieri lil hinn minn sempliċi apprezzament tal-atti proċesswali mal-lemħa. Tant li l-fatt waħdu li Qorti tkun qieset fit-tul u fil-qofol il-materja milquta mit-talba u mbagħad tiddikjara dik it-talba bħala waħda fiergħa jew li ddejjaq ma jgħibx dik is-sentenza bħala waħda kontradittorja jew awtomatikament sindakabbli minn qorti tat-tieni grad²⁰;

Illi għalkemm huwa minnu li r-Rikors li bih infetħet din il-kawża ma kienx għal kollox luċidu fit-tifsira tal-ilment, dan ma baqax il-każ wara li r-rikorrent ressaq in-Nota spjegattiva tiegħu. Huwa minnu, kif sejjer jingħad, li r-rikorrent semma f'dik in-Nota ħwejjeg li wieħed ma jistax jaċċetta fi proċedura bħal din li għandha quddiemha l-Qorti llum, imma huwa minnu wkoll li l-binja tal-ġrajjet marbuta mal-akkużi li tressqu kontri u l-proċedimenti li seħħew wara m'hijiex waħda li tidher la fiergħa u lanqas maħsuba biex iddejjaq mingħajr raġuni lill-parti l-oħra. Ċertament jeħtieġ li wħud mill-ilmenti tar-rikorrent jiġu mistħarrġa sewwa, qabel ma l-Qorti taqbad u twarrabhom;

¹⁸ Kost. 23.11.1990 fil-kawża fl-ismijiet *Mifsud et vs L-Avukat Ġenerali et* (Kollez. Vol: LXXIV.i.227)

¹⁹ Kost. 10.5.1995 fil-kawża fl-ismijiet *Ċiantar et vs Il-Prim Ministru ta' Malta* (Kollez. Vol: LXXIX.i.126)

²⁰ Ara Kost. 17.1.1996 fil-kawża fl-ismijiet *Azzopardi vs Registratur tal-Qorti et* (Kollez. Vol: LXXX.i.4)

Illi lanqas ma jidher misthoqq l-argument tal-intimati li l-proċedura hija fiergħa u vessatorja għaliex hija tentativ mistur mir-rikorrent biex joħloq it-“tiolet appell”. F’dan il-każ, il-mottiv ma jistax jittieħed b’qies fl-eżami tal-eċċezzjoni, għaliex ċertament m’huwiex il-każ li biex il-Qorti teżamina kif imiss l-ilment tar-rikorrent se’ jkun jeħtigilha tabilfors tergħa’ tiftaħ il-każ li huwa ta’ kompetenza ta’ l-Qorti li tat is-sentenzi. Għall-kuntrarju, kif sejjer jingħad aktar ‘il quddiem, din il-Qorti tagħmilha ċara li tagħraf li l-funzjoni tagħha fil-vesti tagħha kostituzzjonali m’għandha bl-ebda mod tinbidel f’qorti li tissindaka l-mertu ta’ kawzi li bil-ligi jaqgħu fil-kompetenza ta’ qrati oħrajn. B’daqshekk, madankollu, ma jfissirx li ma jeżistux toroq oħrajn li minnhom imissu jiġi eżaminat l-ilment tar-rikorrent, kif l-intimati donnhom iridu jagħtu ‘l wieħed x’jifhem;

Għalhekk, il-Qorti tasal għall-fehma li ma ntwerietx raġuni tajba għaliex għandha tilqa’ din l-eċċezzjoni, u sejra tiċhadha;

Illi l-intimati ressqu wkoll l-eċċezzjoni li l-Qorti jmissha tirrifjuta li teżercita s-setgħat tagħha ladarba r-rikorrent kellu rimedju disponibbli għalih minflok li jiftaħ din il-kawża. Minħabba li r-rikorrent qiegħed iressaq ilmenti ta’ ksur ta’ jeddijiet kemm taħt il-Kostituzzjoni u kif ukoll taħt il-Konvenzjoni, din l-eċċezzjoni hija msejsa fuq id-dispożizzjonijiet tal-*proviso* għas-sub-artikolu (2) tal-artikolu 46 tal-Kostituzzjoni u l-*proviso* tas-sub-artikolu (2) tal-artikolu 4 tal-Kapitolu 319 tal-Liġijiet ta’ Malta, li t-tnejn jużaw l-istess kliem għalkemm mhux it-tnejn jorbtu bl-istess mod lill-Qorti fl-użu tad-diskrezzjoni tagħha²¹;

Illi l-eżistenza ta’ rimedju ieħor lill-parti li tressaq azzjoni ta’ allegat ksur ta’ jedd fundamentali taħt il-Kostituzzjoni jew taħt il-Konvenzjoni għandha tirriżulta lill-Qorti bħala **stat ta’ fatt attwali u objettiv**, u d-diskrezzjoni li tista’ twettaq il-Qorti biex ma teżercitax is-setgħat tagħha “jekk tqis li jkun desiderabbli li hekk tagħmel” minħabba l-eżistenza ta’ rimedju ieħor hija deċiżjoni fuq tali **stat ta’ fatt**. Kemm hu hekk, huwa biss meta jew jekk

²¹ Ara Kost. 16.11.1998 fil-kawża fl-ismijiet *Arena noe vs il-Kummissarju tal-Pulizija et* (Kollez. Vol: LXXXII.i.257)

jirriżulta lill-Qorti bħala fatt li (kien) jeżisti rimedju ieħor effettiv lir-rikorrent li l-Qorti tista' tiddelibera jekk għandhiex twarrab milli teżercita s-setgħat tagħha li tisma' l-ilment imressaq quddiemha²². F'każ li ma jirriżultax li kien hemm rimedju ieħor xieraq, il-Qorti trid tieħu konjizzjoni tal-ilment, u f'każ li kien hemm rimedju ieħor, il-Qorti jibqagħlha s-setgħa li tiddeciedi li ma ċcediex l-eżercizzju tas-setgħa tagħha;

Illi ma jrid bl-ebda mod jintesa li d-diskrezzjoni li l-Qorti għandha f'dan ir-rigward trid titwettaq b'mod korrett u mmirata lejn l-iskop li l-leġislatur ried li jilħaq biha: jigifieri, li filwaqt li ma jithallewx isiru kawżi kostituzzjonali bla bżonn, min-naħa l-oħra ma jigrix li, minħabba tħaddim "liberali" tad-diskrezzjoni, persuna tinzamm milli tmexxi 'l quddiem azzjoni bħal din meta jkun jidher li l-każ huwa wieħed serju li jimplika t-telf jew tnaqqir ta' jedd fundamentali għal dik il-persuna. Kif ingħad dan l-aħħar f'dan ir-rigward, din id-diskrezzjoni għandha dejjem tiġi wżata fl-aħjar interess tal-amministrazzjoni tal-gustizzja biex, min-naħa l-waħda, il-Qrati ta' indoli kostituzzjonali ma jsibux ma' wiċċhom kawżi li messhom jew setgħu tressqu quddiem Qrati oħrajn kompetenti jew li dwarhom messhom jew setgħu jitfitxxu rimedji oħrajn effettivi, u biex, min-naħa l-oħra, persuna ma tiġix imčaħħda mir-rimedji li għandha jedd tfittex taħt il-Kostituzzjoni jew taħt il-Kap 319 tal-Liġijiet ta' Malta²³;

Illi meta jingħad li jkun hemm rimedju ieħor xieraq, dejjem ikun qiegħed jitfisser li tali rimedju jrid jitqies fid-dawl tal-ksur tal-jedd fundamentali li jkun qed jiġi allegat li nkiser jew li jkun mhedded li sejjer jinkiser: għandu jkun rimedju aċċessibbli, xieraq, effettiv u adegwat biex jindirizza l-ksur jew theddid ta' ksur lamentat²⁴. M'hemmx għalfejn li, biex jitqies bħala effettiv, ir-rimedju jintwera bħala wieħed li se' jagħti lir-rikorrent suċċess garantit, biżżejjed li jintwera li jkun wieħed li jista' jiġi segwit b'mod prattiku, effettiv u effikaċi²⁵;

²² Ara Kost. 31.5.1999 fil-kawża fl-ismijiet *Zahra vs Awtorita' tal-Ippjanar* (Kollez. Vol: LXXXIII.i.179)

²³ Kost. 27.2.2003 fil-kawża fl-ismijiet *John Sammut vs Awtorita' tal-Ippjanar et*

²⁴ Ara Kost 5.4.1991 fil-kawża fl-ismijiet *Vella vs Kummissarju tal-Pulizija et* (Kollez. Vol: LXXV.i.106)

²⁵ P.A. Kost. 9.3.1996 fil-kawża fl-ismijiet *Clifton Borg vs Kummissarju tal-Pulizija* (mhix publikata)

Illi, madankollu, l-eżistenza ta' rimedju ieħor trid titqies fiż-żmien tal-allegat ksur tal-jedd fundamentali li dwaru jitressaq l-ilment, u mhux fiż-żmien li jkun tressaq l-ilment kostituzzjonali jew konvenzjonali²⁶. M'huwix mogħti lil persuna l-benefiċċju li l-ewwel tħalli jgħaddi għalxejn iż-żmien li fih setgħet tieħu r-rimedju għall-ksur tal-jedd tagħha, u mbagħad tressaq ilment kostituzzjonali jew konvenzjonali dwar l-istess ksur bħallikieku l-proċedura kostituzzjonali jew konvenzjonali kienet xi rimedju *in extremis* li wieħed jista' jirrikorri għalih biex isewwi żball jew nuqqas li ma messux twettaq qabel²⁷;

Illi hemm fehma awtorevoli oħra li trid li, fil-qasam ta' dritt kostituzzjonali, il-ksur tal-jedd fundamentali taħt eżami jista' u kellu jissewwa b'rimedju xieraq kull meta l-parti mgarrba tagħti prova li dan seħħ, u dan indipendentement mill-andament li jkunu ħadu l-proċeduri li dwarhom jitqajjem l-ilment tan-nuqqas ta' smiġħ xieraq, u indipendentement minn jekk il-persuna mgarrba irrikorrietx għar-rimedji ordinarji disponibbli lilha. Mhux hekk biss, iżda ngħad ukoll li fejn il-ksur tad-dritt, kif ippruvat, kien għab miegħu iċ-ċaħda tal-liberta' personali tal-persuna, għal xi raġuni li tkun imqar jekk minħabba żball ta' ħaddieħor u mhux bi ħtija tagħha, il-Qorti m'għandha qatt teżercita d-diskrezzjoni tagħha li ma teżercitax is-setgħat tagħha kostituzzjonali biex tisma' l-ilment²⁸;

Illi f'għadd ta' sentenzi mogħtijin f'dawn l-aħħar snin mill-Qorti Kostituzzjonali, ġew stabiliti prinċipji li għandhom jiġu segwiti minn Qorti biex tqis jekk huwix minnu li r-rikorrent kellu għad-dispożizzjoni tiegħu rimedju alternattiv effettiv. Fost dawn il-prinċipji wieħed isib li (a) meta jidher ċar li jeżistu meżzi ordinarji disponibbli għar-rikorrent biex jikseb rimedju għall-ilment tiegħu, ir-rikorrent għandu jirrikorri għal tali meżzi qabel ma jirrikorri għar-rimedju kostituzzjonali, u huwa biss wara li jkun fittex dawk il-meżzi jew wara li jidher li dawk il-meżzi ma jkunux effettivament disponibbli li għandu jintuża r-rimedju kostituzzjonali; (b) li d-diskrezzjoni li tuża l-Qorti biex tqis jekk

²⁶ Kost. 9.10.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Paul McKay vs Kummissarju tal-Pulizija et*

²⁷ Ara Kost. 25.6.1999 fil-kawża fl-ismijiet *Spiteri vs Chairman Awtorita' tal-Ippjanar et* (Kollez. Vol: LXXXIII.i.201)

²⁸ Kost. 20.11.2000 fil-kawża fl-ismijiet *Spiteri vs Avukat Ġenerali* (Kollez. Vol: LXXXIV.i.370)

għandhiex twettaq is-setgħat tagħha li tisma' kawża ta' natura kostituzzjonali għandha torbot, sakemm ma tingiebx xi raġuni serja u gravi ta' illegalita', ingustizzja jew żball manifest fl-użu tagħha; (ċ) m'hemm l-kriterju stabilit minn qabel dwar l-użu tal-imsemmija diskrezzjoni, billi kull każ jeħtieġ jiġi mistharreġ fuq iċ-ċirkostanzi tiegħu; (d) in-nuqqas waħdu ta' teħid ta' meżzi ordinarji mir-rikorrent m'huwiex raġuni biżżejjed biex Qorti ta' xejra kostituzzjonali taqtagħha li ma tużax is-setgħat tagħha li tisma' l-ilment, jekk jintwera li l-imsemmija meżzi ma kinux tajbin biex jagħtu rimedju sħiħ lir-rikorrent għall-ilment tiegħu; (e) in-nuqqas ta' teħid ta' rimedju ordinarju – ukoll jekk sata' kien għal kollox effettiv biex jindirizza l-ilment tar-rikorrent - minħabba l-imġiba ta' ħaddieħor m'għandux ikun raġuni biex il-Qorti twarrab is-setgħat tagħha li tisma' l-ilment kostituzzjonali tar-rikorrent; (f) l-eżercizzju minn Qorti (tal-ewwel grad) tad-diskrezzjoni tagħha bla ma tistharreġ il-materja neċessarja li fuqha tali diskrezzjoni għandha titwettaq, jagħti lil Qorti tat-tieni grad is-setgħa li twarrab dik id-diskrezzjoni²⁹; u (g) meta r-rimedju jaqa' fil-kompetenza ta' organu ieħor jew meta s-smiġħ tal-ilment tar-rikorrent se' jwassal biex l-indaġni ġudizzjarja u l-proċess l-ieħor tas-smiġħ tar-rimedju ordinarju jkunu duplikazzjoni ta' xulxin, il-Qorti kostituzzjonali għandha ttendi lejn ir-rifjut li tuża s-setgħat tagħha kostituzzjonali, sakemm l-indaġni ġudizzjarja tal-każ ma tkunx, min-natura tagħha, ixxaqleb iżjed lejn kwestjoni kostituzzjonali³⁰;

Illi l-eċċezzjoni taħt eżami, kif imfassla, tidher xi ftit paradossali, għaliex l-intimati qegħdin jgħidu li din il-Qorti jmissha tieqaf milli teżercita s-setgħat tagħha peress li “r-rikorrent kellu rimedju ordinarju u effettiv li addirittura adoperah”. Jekk huwa minnu li dan hu l-każ, allura ma hemmx raġuni għaliex din il-Qorti għandha tieqaf milli teżercita s-setgħat tagħha li tqis l-ilment kostituzzjonali tar-rikorrent, billi kjament, għalih, dak ir-rimedju mfittex u meħud ma ħelsux mill-ksur tal-jedd fundamentali li huwa llum jgħid li garrab. L-intimati ma jidhirx lanqas li fessru lill-Qorti x'kien ir-rimedju meħud mir-rikorrent;

²⁹ Ara Kost. 7.3.1994 fil-kawża fl-ismijiet *Vella vs Bannister et* (kollez. Vol: LXXVIII.i.48) u Kost. 12.12.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Visual & Sound Communications Ltd. vs Il-Kummissarju tal-Pulizija et*

³⁰ P.A. Kost 29.10.1993 fil-kawża fl-ismijiet *Martin Gaffarena vs Kummissarju tal-Pulizija* (mhix pubblikata)

Illi, madankollu, l-Qorti ssib li, għall-anqas f'parti mill-ġrajjet kollha li seħħu f'dan il-każ u skond il-kriterji hawn iżjed 'il fuq imfissra dwar l-applikabilità tad-diskrezzjoni, jeżistu raġunijiet tajba biex il-Qorti tagħzel li ma teżercitax is-setgħat tagħha li tisma' l-ilment tar-rikorrent. Dan jgħodd fil-każ tal-ilmenti tiegħu dwar l-imġiba u l-operat tal-Qorti tal-Maġistrati fil-każ taż-kawzi maqtugħin u kif ukoll fil-każ tal-proċeduri l-oħrajn li għadhom qegħdin jinstemgħu quddiem il-Qorti tal-Maġistrati, fejn ir-rikorrent jgħid li hemm il-biżgħa li l-jeddijiet tiegħu kostituzzjonali u konvenzjonali se jrin jinkisru;

Illi għar-rigward tal-ewwel (jigifieri l-ilmenti fir-rigward tal-Qorti tal-Maġistrati sal-għoti tas-sentenzi tagħha ta' s-7 u tat-22 ta' Marzu, 2002, rispettivament), ir-rikorrent kellu l-jedd li jattakka fil-mertu l-applikazzjoni mhux korretta tal-liġi fir-rigward tiegħu jekk ħass li din kienet tiksirlu l-jedd kostituzzjonali għal smiġħ xieraq. Minkejja li appella miż-żewġ sentenzi, u kif jidher mir-rikorsi tiegħu quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali, baqa' għal kollox sieket dwar l-ilmenti li llum huma l-qalba tar-rikors tiegħu. Dak kien rimedju ordinarju effettiv, disponibbli u magħruf mir-rikorrent li għażel li ma jsegwix³¹. Meħud dan in-nuqqas fid-dawl tal-kriterji rigidi ta' **Spiteri** hawn fuq imsemmija, l-Qorti ssib li n-nuqqas ta' teħid tar-rimedju disponibbli ikkontirbwixxa għalih l-istess rikorrent. Lanqas jista' jingħad li r-rimedju ma ntużax minħabba l-operat ta' terza persuna li zammitu milli jirrikorri għalih, u dan għaliex jidher mill-atti wkoll li, għallanqas fl-istadju tal-appell u meta l-ilment suppost kien diġa' tnissel, kien mgħejjun legalment mill-istess avukat li llum tidher għalih f'dawn il-proċeduri;

Illi għar-rigward tat-tieni (jigifieri l-proċeduri li għadhom għaddejnin dwar l-akkużi l-oħrajn quddiem il-Qorti tal-Maġistrati diversament komposti) l-kwestjoni tista' tkun xi ftit iżjed komplikata. Huwa u għadu possibbli li r-rikorrent jieħu r-rimedji proċedurali disponibbli lilu fil-kawzi li qegħdin jinstemgħu quddiem dawk il-Qorti bħala rimedju effettiv għall-ilmenti tiegħu. Huma rimedji aktar attinenti (fil-kontenut u wkoll fis-sustanza) għall-materja li taqa' fil-kompetenza ta' dawk il-Qorti u li din il-Qorti, fis-setgħat

³¹ Ara P.A. Kost 12.9.2001 fil-kawza fl-ismijiet *Francis Theuma vs Avukat Ġenerali*

attwali tagħha, hija miżmuma mil-ligi milli tqis. Huwa minnu li dawk il-Qrati, skond ir-rimedju li r-rikorrent jista' jitlob, jistgħu jikkunsidraw li jagħmlu riferenza kostituzzjonali lil dawn il-Qrati, imma jistgħu ukoll iqisu li l-kwestjoni tkun waħda fiergħa u vessatorja, u b'hekk jingħalaq l-episodju. Il-verita' hi li, x'aktarx fid-dawl tad-deċiżjoni li tkun xi tkun sejra tittieħed f'din il-kawża, il-kwestjoni tal-pregudizzju li r-rikorrent jibza' li sejjer igarrab bl-eżistenza tal-proċeduri li għadhom pendenti quddiem il-Qorti tal-Maġistrati ser tkun milquta wkoll;

Illi min-naħa l-oħra, l-Qorti ma tistax tifhem kif l-eċċezzjoni taħt eżami tista' tapplika fil-każ tal-ilment tar-rikorrent indirizzat lejn l-Onorabli Qorti tal-Appell Kriminali. X'inhu r-rimedju ordinarju li r-rikorrent kellu f'dak l-istadju? X'miżura rimedjali adopera? Jekk l-intimati jqisu li r-rimedju kien it-talba lill-President għall-maħfra presidenzjali jew għall-klemenza, din il-Qorti ma tistax taċċetta li twarrab l-eżerċizzju tas-setgħat tagħha kostituzzjonali fuq daqshekk. Tali rimedju kien iwassal biss biex itemm il-proċess kriminali, imma mhux li jindirizza kwestjoni ta' lment ta' natura kostituzzjonali³²;

Illi, għalhekk, u limitatament safejn l-ilment tar-rikorrent jiffereri għall-proċedimenti quddiem l-Onorabli Qorti tal-Appell Kriminali, il-Qorti m'hijjex qegħda tilqa' l-eċċezzjoni li tieqaf milli tisma' l-kawża billi kien hemm rimedju ieħor x'jittieħed, għalkemm issibha mistħoqqa dwar l-ilmenti l-oħrajn fil-proċeduri quddiem il-Qorti tal-Maġistrati;

Illi qabel ma jsir l-istħarriġ tal-ilmenti tar-rikorrent, u fid-dawl tal-eċċezzjoni ewlenija fil-mertu mressqa mill-intimati, jidher xieraq li l-Qorti (kif semmiet iżjed 'il fuq) tagħmel xi kostatazzjonijiet dwar x'inhu r-rwol u x'inhuma l-limiti li jitqegħdu fuqha mil-ligi biex tistħarreg ilment ta' natura kostituzzjonali dwar smiġħ xieraq li jkun jolqot l-operat ta' Qorti jew tribunal. Dan l-eżerċizzju huwa meħtieġ biex jintgħarblu l-kwestjonijiet li jkunu tressqu quddiem din il-

³² Kost. 16.10. 2002 fil-kawża fl-ismijiet *Anthony Żarb et vs Ministru tal-Ġustizzja et*

Qorti u jinżammu biss dawk li huma essenzjalment fis-setgħa tagħha li tqis u tiddeċiedi dwarhom, filwaqt li jitwarrbu l-oħrajn kollha;

Illi l-intimati jishqu li din il-Qorti ma tibdilx lilha nnifisha f'qorti tat-“tielet appell” u jemmnu li dak li r-rikorrent irid jagħmel bil-kawża tiegħu huwa sewwasew dan. Min-naħa tiegħu, ir-rikorrent jiċhad dan il-mottivi attribwit lilu, filwaqt li jaqbel li din il-Qorti ma tibdilx lilha nnifisha f'qorti li tergħa' tiftaħ il-mertu deċiż minn qorti oħra kompetenti. Il-qofol tad-differenza bejn iż-żewġ naħat jidher li hija dwar il-fehma tagħhom dwar il-limiti safejn din il-Qorti tista' tasal;

Illi l-kwestjoni dwar il-limiti tas-sindakabilita' tal-qrati ta' indoli kostituzzjonali fuq l-imġiba ta' qrati oħrajn f'ilmenti dwar nuqqas ta' smiġħ xieraq m'hijiex waħda ġdida u jeżistu prinċipji stabiliti msawrin ukoll mill-prattika u deċiżjonijiet tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem. Ewlenija fosthom hemm ir-regola li kemm il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili u kif ukoll il-Qorti Kostituzzjonali m'humix miżmuma milli jiddeċiedu, meta jkun il-każ, li xi Qorti oħra tkun mixlija li kisret xi wieħed mill-jeddijiet fundamentali tal-bniedem, imqar jekk dik il-Qorti l-oħra tkun il-Qorti Kostituzzjonali stess³³;

Illi din is-setgħa wiesgħa hija, madankollu, limitata fis-sens li l-Qrati ta' ġurisdizzjoni kostituzzjonali m'għandhomx iqisu jekk il-Qrati mixlija bi ksur ta' jedd ta' smiġħ xieraq ikkommettewx żball ta' liġi jew ta' fatt fid-deċiżjonijiet tagħhom³⁴. Hija setgħa limitata biex tqis jekk il-proċediment li minnu tressaq ilment ta' nuqqas ta' smiġħ xieraq kienx tassew wieħed imparzjali u “skond il-liġi”³⁵;

Illi f'dan l-istadju l-Qorti jidhrilha li għandha tiċċita fehma ċara murija mill-Qorti Kostituzzjonali f'okkażjoni li tixxiebah ma' din li għandha l-

³³ Kost. 6.4.1995 fil-kawża fl-ismijiet *Cuscheri vs Onor. Prim Ministru et* (Kollez. Vol: LXXIX.i.74)

³⁴ P.A. Kost. RCP 2.10.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Domenico Savio Spiteri vs Avukat Ġenerali et*

³⁵ P.A. Kost. VDG 28.12.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Fatiha Khallouf vs Il-Kummissarju tal-Pulizija et*

Qorti quddiemha llum, u li tagħti ħjiel tal-parametri safejn din il-Qorti tista' tibqa' sejra biex tistharreġ allegat ksur ta' dritt fundamentali mwettaq minn Qorti oħra. Inghad hekk:

“Allaħares kellu jiġi ammess il-prinċipju illi r-rimedju għal meta, per eżempju Qorti ta' ġurisdizzjoni kriminali, tifhem ħażin il-liġi u tapplika u tinterpreta dispożizzjoni tal-Kodiċi Kriminali jew ta' xi liġi penali oħra b'riżultat ta' liemadakk li jkun jnistab ħati, allura awtomatikament jitwieled id-dritt kostituzzjonali ta' rimedju minħabba nuqqas ta' smiġħ xieraq. Dan ikun jammonta għal interpretazzjoni kompletament novella pero' li qatt ma ġiet aċċettata anqas fi Strasbourg ta' x'verament ifisser id-dritt ta' smiġħ xieraq. Ċertament, kemm il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili kif ukoll il-Qorti Kostituzzjonali m'humix prekluzi milli jiddeċiedu, meta jkun il-każ, illi xi Qorti oħra tkun illediet xi wieħed mid-drittijiet fundamentali tal-individwu - deċiżjonijiet li bħalhom ittieħdu diversi drabi kemm f'dak li jirrigwarda per eżempju liberta' provviżorja kif ukoll f'dak li jirrigwarda smiġħ xieraq fi żmien raġonevoli, fost każijiet oħra. Pero', altru d-dover tal-Qorti Kostituzzjonali jew tal-Prim'Awla bħala Qorti ta' ġurisdizzjoni kostituzzjonali oriġinali li jinvestu ċerti ilmenti kostituzzjonali dwar allegati vjolazzjoni(jiet) minn Qrati oħra, u altru dak li qed jippretendi l-appellant u li ċjo' jidħol fid-dettal f'dik li hija applikazzjoni ta' liġi li ma hemmx kwestjoni dwar jekk teżistix jew u sa l-estremi ta' jekk dik il-liġi partikolari kinitx applikabbli għall-każ kriminali pendenti quddiem dik il-Qorti”³⁶;

Illi dawn ir-riflessjonijiet huma ta' siwi mhux traskurabbli fil-każ li għandha quddiemha llum;

³⁶ Kost 9.10.2001 fil-kawza fl-ismijiet *Victor Micallef vs Avukat Ġenerali et*

Illi dan iwassal lill-Qorti biex tgħid li, fil-każ preżenti, safejn ir-rikorrent qiegħed isejjes l-ilmenti tiegħu fuq it-tifsira żbaljata li ngħatat fl-applikazzjoni tal-artikolu tal-Kodiċi Kriminali dwar ir-reat kontinwat, dan qiegħed jistieden lil din il-Qorti biex tiftaħ mill-ġdid (għalkemm fis-sewwa jrid jingħad li r-rikorrent ma jidhirx li qatt qanqal il-kwestjoni formalment f'xi waqt matul is-smiġħ tal-kawżi sa ma ngħataw is-sentenzi li qiegħed jattakka illum) il-kwestjoni ta' interpretazzjoni jew applikazzjoni ta' liġi li kienet taqa' fis-setgħat tal-qrati kompetenti. Din l-istedina qiegħda tiġi bil-qawwa rifjutata, u l-istħarriġ tal-ilment tar-rikorrent sejjer isir biss fuq l-aspetti li din il-Qorti għandha s-setgħa li teżamina, kif fuq imfisser;

Illi l-Qorti sejra tgħaddi biex tqis l-ilmenti tar-rikorrent fil-mertu meqjusa fid-dawl tal-kjarifiki li saru. Ir-rikorrent jgħid li l-ilmenti tiegħu jinbnew fuq: (i) ksur tal-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni abbinat mal-artikolu 5 tal-Konvenzjoni, billi s-sentenza mogħtija fit-tieni kawża³⁷ naqset li tħares il-liġi sostantiva tal-pajjiż minħabba interpretazzjoni ħażina tal-liġi; (ii) ksur tal-artikolu 39(9) tal-Kostituzzjoni bil-ksur tal-prinċipju ta' *ne bis in idem* li nħoloq meta ngħatat piena fit-tieni sentenza dwar fatti li r-rikorrent kien diġa' nstab ħati dwarhom fl-ewwel sentenza; (iii) riskju ta' ksur ta' jedd fundamentali mħares bl-artikolu 39(9) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 4 tas-Seba' Protokoll tal-Konvenzjoni, u dan billi kull proċediment kontrih li għadu pendent quddiem il-Qrati huwa ksur tal-istess prinċipju; (iv) ksur tal-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni u l-artikolu 39(1) tal-Kostituzzjoni, minħabba ksur tal-jedd ta' smiġħ xieraq quddiem Qorti imparzjali; (v) ksur tal-artikolu 13 tal-Konvenzjoni, konsistenti fil-ksur tad-dritt għar-rimedju effettiv billi l-liġi tagħna ma tipprovdix għar-rimedju tar-ritrattazzjoni minn sentenzi tal-Qorti tal-Appell Kriminali; (vi) riskju tal-ksur tal-artikolu 13 tal-Konvenzjoni f'każ li "**n-non applikazzjoni tal-benefiċċju tal-artikolu 18 mill-Qrati ta' Ġudikatura Kriminali fuq it-tieni sentenza jiġi interpretat bħala interpretazzjoni ħażina tal-liġi**" (*sic.*);

A - Ksur tal-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni u Artikolu 5 tal-Konvenzjoni.

³⁷ App. 64/00, f''Ċini II'

Illi dawn iż-żewġ provvedimenti jtkellmu dwar il-jedd ta' persuna li tgawdi ħelsien minn arrest jew żamma (detenzjoni) arbitrarja u li tgawdi l-ħelsien u s-sigurta' tagħha. L-artikolu 34 jsemmi, bħala waħda mill-eċċezzjonijiet għall-imsemmi dritt, id-detenzjoni fl-eżekuzzjoni ta' sentenza ta' Qorti, f'Malta jew band'oħra, dwar reat kriminali li tiegħu persuna tkun instabet ħatja³⁸. L-artikolu 5 jsemmi, dejjem bħala każ eċċettwat għad-dritt, iż-żamma skond il-liġi ta' persuna wara li tinstab ħatja minn Qorti kompetenti³⁹;

Illi r-rikorrent isejjes l-aggravju tiegħu dwar din ir-ras billi jgħid li, s-sentenzi li minnhom qiegħed jilmenta l-ksur tal-jedd fundamentali nteigħu ma ħarsux il-liġi sostantiva tal-pajjiż. L-aggravju hekk imsejjes jidher li huwa tentativ biex din il-Qorti tikkonsidra jekk is-sentenza li r-rikorrent jilmenta minnha kisritx il-liġi sostantiva tal-pajjiż bin-nuqqas li tapplika, kif jifhmu hu, l-artikolu 18 tal-Kodiċi Kriminali. Fl-istess waqt, ir-rikorrent imkien ma jgħid li dan l-ilment ma kien fl-ebda waqt imqanqal, trattat jew diskuss sakemm ingħatat is-sentenzia msemmija. Diġa' ngħad u tfisser x'inhuma s-setgħat ta' din il-Qorti f'dawn il-proċeduri, u ma jidhrilha li għandha tagħmel l-ebda evalwazzjoni dwar x'messha kienet l-interpretazzjoni xierqa tal-artikolu 18 tal-Kodiċi Kriminali għall-każ tar-rikorrent;

Illi fuq kollox l-artikoli 34 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni ma japplikawx fejn iż-żamma tkun waħda legali. Ir-rikorrent iressaq l-argument li jekk is-sentenza mhix "legali", daqstant ieħor ma tista' qatt tkun legali iż-żamma tiegħu fil-ħabs bis-saħħa u in eżekuzzjoni tal-istess sentenza. Dan huwa argument li ta' min wieħed jistharrġu, u dan minħabba l-fatt li l-kelma "legali" tfissret kemm f'termini proċedurali u kif ukoll f'termini ta' dritt sostantiv⁴⁰. Ir-rikorrent m'huwa bl-ebda mod jilmenta minn illegalita' proċedurali taħt din ir-ras, imma minn waħda sostantiva u dan fis-sens fuq

³⁸ Art. 34(1)(b)

³⁹ Art. 5(1)(a)

⁴⁰ Ara ECHR 24.10.1979 fil-kawża *Winterwerp vs The Netherlands* (Applik. Nru 6301/73) par. 39

imfisser. Min-naħa l-oħra, fejn jista' jirriżulta ksur tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni fi proċeduri kriminali li jwasslu għas-sejbien ta' ħtija u żamma f'ħabs, dak l-arrest innifsu ma jibqax ġustifikat legalment u anqas jibqa' jgawdi l-eżenzjoni maħsuba fl-artikolu 5(1)(a). Madankollu, dan l-istħarriġ irid isir meta jitqies ir-raba' lment tar-rikorrent aktar 'l isfel;

Illi, għall-finijiet tal-indaġni li qegħda ssir, irid jingħad li, minħabba li l-artikolu 5(1)(a) jikkonferma dwar "detenzjoni skond il-liġi" u mhux dwar "sejbien ta' ħtija skond il-liġi", l-istess artikolu ma jagħtix il-jedd lil qorti ta' indoli kostituzzjonali li tistħarreg il-legalita' tas-sejbien tal-ħtija jew imqar tas-sentenza jew it-tul taż-żmien ta' detenzjoni ordnat bis-saħħa tagħha⁴¹. Jidher li b' "legalita'" għall-finijiet tal-artikolu 5(1), wieħed għandu jifhem in-nuqqas ta' arbitrarjeta' fis-sens li ż-żamma f'ħabs trid tkun l-eżekuzzjoni ta' sentenza mogħtija minn qorti⁴² li tkun sabet persuna ħatja ta' akkuża mressqa fil-konfront tagħha u dment li l-qorti tkun waħda mogħtija s-setgħa li tisma' dik il-kawża. Ir-rabta bejn is-sejbiet tal-ħtija u ż-żamma tal-persuna hija essenzjali. Iżda iżjed minn hekk m'huwa mitlub xejn, għall-finijiet tal-eżenzjoni maħluqa bl-artikolu 34(1) tal-Kostituzzjoni u 5(1) tal-Konvenzjoni;

Illi, fil-każ preżenti, r-rikorrent ma wera bl-ebda mod li kien hemm xi nuqqas ta' xi wieħed mill-prinċipji hawn fuq imsemmija dwar jekk kienx hemm sentenza ta' qorti kompetenti u dwar jekk il-kundanna tiegħu għal żmien fil-ħabs kinitx effett dirett tas-sejbien ta' ħtija fih f'dik is-sentenza;

Illi, għalhekk, l-ilment tar-rikorrent mibni fuq il-ksur tal-artikoli 34 tal-Kostituzzjoni u tal-artikolu 5 tal-Konvenzjoni ma jidherx mistħoqq u m'huwiex sejjer jintlaqa';

⁴¹ Ara ECHR 2.3.1987 fil-kawża *Weeks vs U.K.* (Applik. Nru. 9787/82) par. 50

⁴² Ara ECHR 24.6.1982 fil-kawża *Van Droogenbroeck vs Belgium* (Applik. Nru. 7906/77) par 35

B – Ksur tal-artikolu 39(9) tal-Kostituzzjoni

Illi l-imsemmi sub-artikolu jipprovdi li ebda persuna li tkun għaddiet minn proċeduri quddiem qorti kompetenti għal reat kriminali u ngħatat sentenza dwar dak ir-reat ma għandha terġa' tgħaddi minn proċeduri oħrajn għall-istess reat jew għa xi reat ieħor li għalih setgħet tiġi misjuba ħatja fil-proċeduri tal-ewwel, jekk mhux wara ordni ta' qorti superjuri mogħti waqt is-smiġħ tal-appell jew fi proċedura ta' revizjoni fi jew dwar il-proċeduri tal-ewwel. Dan is-sub-artikolu jagħmel parti mill-artikolu tal-Kostituzzjoni li jħares id-dritt għal smiġħ xieraq għeluq żmien raġonevoli minn qorti indipendenti u imparzjali mwaqqfa b'liġi mogħti lil kull persuna akkużata b'reat;

Illi l-imsemmija dispożizzjoni hija riflessa fl-artikolu 4 tas-Seba' Protokoll tal-Konvenzjoni u li llum il-ġurnata jagħmel ukoll parti mil-liġi ta' Malta⁴³;

Illi hawn wieħed qiegħed jitkellem dwar il-prinċipju *tan-ne bis in idem* li huwa meqjus bħala element ewlieni biex jiġi assikurat smiġħ xieraq lil persuna u li jagħmel parti sħiħa mill-assjem ta' garanziji mogħtijin taħt dak id-dritt li jobbliga lill-Istat li jggarantixxi lil kull persuna mixlija b'reat. Kif ingħad, dan is-sub-artikolu fil-Kostituzzjoni jagħti ħarsien usa' lill-persuna mixlija sewwasew għaliex jgħolli l-eċċezzjoni *tan-ne bis in idem* għal-livell ta' garanzija kostituzzjonali bil-konsegwenza li persuna li jkollha dan il-jedd mhadded jew attwalment miksura quddiem qorti kriminali għandha l-jedd tirrikorri għall-protezzjoni quddiem qorti ta' xejra kostituzzjonali⁴⁴. Ġie stabilit ukoll⁴⁵ li d-dispożizzjoni tal-artikolu 39(9), għall-kuntrarju ta' dak li jipprovdi l-artikolu 4 tas-Seba' Protokoll, titfa' fuq il-persuna mgarrba l-piż li tipprova li tkun

⁴³ Bis-sahha tal-Att XXI tal-2002, li dahal fis-sehh fit-12 t'Ottubru, 2002 (A.L. 311/2002)

⁴⁴ Kost. 20.11.2000 fil-kawza *Spiteri vs Avukat Ġenerali* (Kollez. Vol: LXXXIV.i.370 a fol 384)

⁴⁵ *Ibid.* a fol. 382-3

għaddiet proċeduri quddiem xi qorti kompetenti għal reat kriminali u li tkun ingħatat sentenza lilha dwar dak ir-reat;

Illi, fil-każ preżenti, dan il-piż ta' prova twettaq mir-rikorrent li wera lill-Qorti li ngħatat iżjed minn sentenza waħda dwar dak li huwa jsejjaħlu l-istess reat. Imma huwa jibni l-ilment tiegħu fuq l-argument li ż-żewġ xiljiet li (s'issa) nstab ħati dwarhom kienu fil-fatt xilja dwar l-istess reat. Huwa jżid jgħid li dak li gie misjub ħati dwarhom messhom tqiesu mill-Qorti bħala reat kontinwat wieħed magħmul bl-istess rizzoluzzjoni, ukoll jekk fi żminijiet differenti;

Illi biex għamel din il-kostatazzjoni, ir-rikorrent donnu qiegħed issa jaċċetta s-saħħa tas-sentenza li ngħatat l-ewwel⁴⁶ u hekk konfermata mill-Qorti tal-Appell⁴⁷. Minħabba li l-prinċipju tan-*ne bis in idem* jimplika tabilfors li tkun teżisti sentenza li tiswa (għalkemm m'hux bilfors tkun waħda li fiha l-akkużat ikun instab ħati) bħala ostaklu għal proċedura dwar l-istess reat warajha, ma jistax allura ma jinftiehemx ukoll li biex is-sottomissjoni tar-rikorrent tista' tintlaqa' irid jigi aċċettat li s-sentenza li ngħatat l-ewwel ma tigix kontestata;

Illi hawnhekk ukoll, il-Qorti qegħda żżomm 'il bogħod milli tidhol fi sħarriġ ta' jekk l-imputazzjonijiet imressqin fil-konfront tar-rikorrent messhomx tqiesu minn min hu konċernat (f'dan il-każ, il-prosekuzzjoni fil-persuna tal-Pulizija Esekuttiva) bħala reat kontinwat u formulati f'akkuża waħda. Jingħad biss li gie deċiż li jekk il-prosekuzzjoni ma tkunx ikkontemplat id-diversi infrazzjonijiet addebitati lil persuna bħala reat kontinwat u għabritom kollha fl-istess kawża bħala reat kontinwat, il-Qorti kienet marbuta tabilfors marbuta li tagħti sentenza separata f'kull kawża, bl-uniku rimedju (għall-persuna akkużata) jkun li, **jekk il-Qorti tara li d-diversi akkużi kellhom jitqiesu**

⁴⁶ "Ċini I", Dok "K7" f'pagġ. 54 sa 60 tal-proċess

⁴⁷ Dok "6", f'pagġ. 49 sa 53 tal-proċess

bhala reat kontinwat f'kawża waħda, il-Qorti setgħet timmodera u tadatta l-piena għaċ-ċirkostanzi⁴⁸;

Illi dan juri mingħajr dubju li l-liġi tagħti lill-Qorti d-diskrezzjoni li tqis jekk għadd ta' akkużi magħmulin fil-konfront tal-istess persuna jikkwalifikawx għall-applikazzjoni tal-artikolu 18 tal-Kodiċi Kriminali. Dik id-diskrezzjoni hija waħda mħollija mil-liġi fil-Qorti kompetenti li tisma' dawk il-kawżi. Fil-każi li maqtugħa li jirrigwardaw lir-rikorrent, il-Qorti, fiż-żewġ istanzi, kienet komposta mill-istess ġudikant. Kif jgħid ir-rikorrent innifsu, ma jstax ikun li f'kull ċirkostanza, l-imsemmi ġudikant ma kienx jaf bl-akkużi miġjubin kontra r-rikorrent u li dawn l-akkużi kienu iżjed minn waħda. Kemm hu hekk, fl-istadju tal-proċeduri quddiem il-Qorti tal-Maġistrati l-kawżi ġew imsejħin, rispettivament, "Ċini I" u "Ċini II". Filwaqt li fl-istadju tal-Appell, iż-żewġ sentenzi ngħataw fl-istess udjenza. Dan ifisser, fil-fehma ta' din il-Qorti, li ż-żewġ Qrati sabu, fid-diskrezzjoni tagħhom, li ma kienx il-każ li jqisu ż-żewġ proċedimenti bhala kostitutivi ta' reat kontinwat jew li japplikaw moderazzjoni jew adattazzjoni tal-piena skond il-każ. Kemm hu hekk, qari tas-sentenzi relattivi juri fil-fatt li kull Qorti li tat is-sentenzi li minnhom jilmenta r-rikorrent ħadet qies tal-kwestjoni tal-artikolu 18 tal-Kap 9, imma fi ħdan il-każ partikolari ta' kull waħda mill-imputazzjonijiet. Ifisser ukoll, għall-finijiet tan-*ne bis in idem*, li huma (jigifieri l-Qrati) qiesu li t-tieni proċediment ma kienx il-*bis* billi l-ewwel proċediment ma kienx *idem*;

Illi, kif ingħad, fil-proċess ġudizzjarju penali huwa l-ġudikant li huwa fl-aħħar mill-aħħar il-moderatur tal-proċeduri tal-proċeduri li jiżgura mhux biss li jinżamm bilanċ bejn il-kontendenti u l-meżzi disponibbli għalihom biex jiddefendu r-rispettivi pożizzjonijiet tagħhom, imma huwa wkoll mogħti mil-liġi s-setgħat u l-meżzi l-oħrajn kollha biex ikun jista' jiżgura proċess ġust u xieraq⁴⁹;

⁴⁸ Ara App. Krim Inf. 3.11.1995 fil-kawża fl-ismijiet *Il-Pulizija vs Galea* (Kollez. Vol: LXXIX.v.1685) u App.Krim.Inf. 5.7.1996 fil-kawża fl-ismijiet *Il-Pulizija vs Ċini* (Kollez. Vol: LXXX.iv.228)

⁴⁹ Ara Kost. 20.12.2000 fil-kawża fl-ismijiet *Camilleri vs Il-Kummissarju tal-Pulizija et* (Kollez. Vol: LXXXIV.i.417)

Illi imissu jingħad li l-Qorti Kriminali ma kellha l-ebda obbligu li tqis l-aspetti ta' meritu li ma jkunux tqajmu fl-istadju xieraq tal-proċess. Għall-kuntrarju, jista' jingħad li l-Qorti kienet miżmuma milli tagħmel dan taħt piena li tkun iddeċidiet *extra petita*. Fin-nuqqas ta' eċċezzjoni speċifika dwar il-punt ta' dritt li minnu jilmenta r-rikorrent f'din il-kawża u li ma gietx sollevata quddiem dik il-Qorti f'ebda waqt sal-għoti tas-sentenzi, l-istess Qorti tal-Appell Kriminali kienet ġustifikata li ma tistħarrigx dak li ma giex eċċepit jew imqar trattat⁵⁰;

Illi fuq dawn ir-riżultanzi, għalhekk, il-Qorti hija tal-fehma li r-rikorrent ma seħħlux juri li garrab xi ksur tal-jeddijiet tiegħu taħt l-artikolu 39(9) tal-Kostituzzjoni u għalhekk l-ilment tiegħu taħt din il-kawża li ma jirriżultax mistħoqq;

Ċ - Riskju ta' ksur tal-artikolu 39(9) u tal-artikolu 4 tas-Seba' Protokoll dwar il-proċeduri pendent quddiem il-Qorti tal-Maġistrati

Illi għar-raġunijiet imsemmija aktar qabel f'din is-sentenza, il-Qorti m'hijiex sejra teżercita s-setgħat tagħha li tqis l-ilmenti tar-rikorrent dwar il-proċedimenti li għadhom qegħdin jinstemgħu fil-Qorti tal-Maġistrati. Minbarra dan, minn kliem ir-rikorrent innifsu, bħalissa jiddependi mill-għamla ta' difiża li beħsiebu jressaq fl-imsemmija proċeduri jekk ir-riskju tal-ksur minnu lamentat isirx rejalta'. L-eżistenza waħedha ta' aktar minn proċediment wieħed ta' akkuża fl-istess żmien kontra l-istess persuna ma hijiex raġuni li fiha nfisha tnissel biżgħa ta' ksur ta' jedd għal smiġħ xieraq, ukoll kieku tali proċedimenti kienu qegħdin jinstemgħu mill-istess ġudikant. Fi kliem ieħor, ma jistax jiġi meqjus, bil-fatt biss tal-eżistenza ta' aktar minn proċediment wieħed, li l-proċediment se' jikkawża ksur ta' l-jedd tas-smiġħ xieraq. B'mod partikolari, il-

⁵⁰ Ara Kost. 20.12.2000 fil-kawża fl-ismijiet *Aġius vs Avukat Ġenerali* (Kollez. Vol: LXXXIV.i.452)

Qorti ma jidhrilhiex li tista' twaqqaf proċediment debitament kostitwit fuq il-biżgħa ta' x'jista' jiddeċiedi jew ma jiddeċidix il-ġudikant li jkun;

Għalhekk ukoll, din il-Qorti ssib raġuni tajba biex ma teżercitax is-setgħat tagħha f'din il-proċedura biex tqis l-ilment taħt din il-kawżali;

D - Ksur tad-dritt għal smiġħ xieraq skond l-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni u l-artikolu 39(1) tal-Kostituzzjoni

Illi r-rikorrent isejjes l-ilment tiegħu taħt din ir-ras fuq l-allegazzjoni ta' parzjalita' murija mill-ġudikant fil-proċedimenti li huwa qiegħed jattakka. Speċifikatament, huwa jqis bħala suspetta l-imġiba tal-ġudikant li sema' l-każi tiegħu fil-Qorti tal-Appell Kriminali. L-artikolu 39(1) tal-Kostituzzjoni jipprovdi li persuna li titressaq quddiem qorti mixlija b'reat kriminali, u sakemm tali xilja ma tiġix irtirata, għandu jingħata smiġħ xieraq għeluq żmien raġonevoli minn qorti indipendenti u imparzjali mwaqqfa b'ligi. Min-naħa tiegħu, l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni jgħid li fid-deċiżjoni ta' xilja kriminali kontra tiegħu, kulhadd huwa intitolat għal smiġħ imparzjali u pubbliku fi żmien raġonevoli minn tribunal indipendenti u imparzjali mwaqqaf b'ligi;

Illi f'dan il-każ, ir-rikorrent la qiegħed isejjes l-ilment tiegħu fuq l-imparzjalita' kostitutiva jew l-indipendenza tal-Qorti li ġġudikatu⁵¹, u lanqas dwar jekk dik il-Qorti hijex imwaqqfa b'ligi. Dwar dawn l-aspetti, għalhekk, il-Qorti m'għandhiex għalfejn tagħmel l-ebda stħarriġ;

⁵¹ Ara ECHR 28.6.1984 fil-kawża fl-ismijiet *Campbell and Fell vs U.K.* (Applik. Nru. 7819/77) par. 78

Illi jista' jingħad li l-garanziji minimi msemmija fl-artikolu 6(1) huma l-anqas garanziji li persuna mixlija b'reat kriminali għandha x'tistenna li tingħata fil-proċediment li tkun imdaħħla fihom: ingħad b'awtorita' mill-Qorti ta' Starsbourg li l-jedd għal smiġħ xieraq minn qorti indipendenti u imparzjali huwa wieħed miftuħ, mogħni bil-possibilita' li jiġbor fih jeddijiet oħrajn li dak l-artikolu speċifikament ma jsemmix⁵². Fost dawn, wieħed isib id-dritt għal smiġħ fil-preżenza tal-imputat⁵³ u għal dak li huwa magħruf bħala l-prinċipju tal-*"equality of arms"*⁵⁴;

Illi meta wieħed jiġi biex iqis kif japplika l-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni b'rabta mal-Qorti tal-Appell, iridu tabilfors jitqiesu l-fatturi proċesswali partikolari tal-każ, b'mod illi biex wieħed jiddetermina jekk kienx hemm ksur tal-jedd ta' smiġħ xieraq, wieħed irid iqis il-proċess kollu kemm hu, magħduda magħhom l-imġiba tal-Qorti li tkun u kif ukoll ta' kif l-interessi tal-persuna mixlija kienu mressqa u mħarsin mill-istess qorti⁵⁵;

Illi jidher li meta quddiem il-Qrati Maltin⁵⁶ tqanqlet il-kwestjoni tal-parzjalita' ta' ġudikant bħala okkażjoni ta' ksur ta' jedd għal smiġħ xieraq, kellu jintwera għas-sudisfazzjon ta' din il-Qorti li, fil-każ partikolari, jeħtieġ jirrizultaw flimkien żewġ kwalitajiet ta' parzjalita', jiġifieri dik sugġettiva u dik oġġettiva. B'tal-ewwel, wieħed jifhem id-dispożizzjoni u konvinċiment partikolari tal-ġudikant li jkun, u, b'tat-tieni, jekk il-ġudikant li jkun kienx jagħti garanziji biżżejjed li jneħhi kull dubju legittimu li l-konvinċiment personali tiegħu fil-każ ma kienx wieħed suspett. Minħabba li teżisti l-presunzjoni li ġudikant huwa imparzjali sakemm ma jintweriex mod ieħor⁵⁷, min jallega l-parzjalita' ta' ġudikant irid jipprova tali parzjalita' fil-fatt u mhux biss iqanqal dubju legittimu b'inferenza jew sempliċi biżgħa⁵⁸;

⁵² Ara Harris, O'Boyle & Warbrick *Law of the European Convention on Human Rights* (1995), pag. 202-3

⁵³ Ara ECHR 26.9.1995 fil-kawża fl-ismijiet *Diennet vs France* (Applik. Nru. 18160/91) par. 33-5

⁵⁴ Ara ECHR 17.1.1970 fil-kawża fl-ismijiet *Delcourt vs Belgium* (Applik. Nru. 2689/65) par 28; u 16.2.2000 fil-kawża fl-ismijiet *Rowe and Davis vs U.K.* (Applik. Nru. 28901/95) par 60-2

⁵⁵ Ara Kost. 4.8.1999 fil-kawża fl-ismijiet *Fenech vs Avukat Ġenerali* (Kollez. Vol: LXXXIII.i.213)

⁵⁶ Ara Kost. 2.11.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Francis Xavier Mifsud vs Avukat Ġenerali*

⁵⁷ Ara ECHR 23.6.1981 fil-kawża fl-ismijiet *LeCompte, van Leuven and De Meyere vs Belgium* (Applik. Nru. 6878/75) par 58

⁵⁸ Harris, O'Boyle & Warbrick *op. cit.*, pag. 235

Illi r-rikorrent wera li fehem dan id-dmir ta' prova u jressaq l-argument li fil-każ tiegħu, seħħlu juri kemm parzjalita' soġġettiva u kif ukoll oġġettiva. Dan huwa jsibu f'xi rimarki li ntgħamlu fis-sentenzi li hu jilmenta minnhom, u kif ukoll f'ċirkostanzi oħrajn li huwa jgħid li juru li l-ġudikant ma kienx imparzjali miegħu. Fost dawn iċ-ċirkostanzi, huwa jsemmi l-fatt li quddiem l-istess Qorti kien hemm żewġ każijiet dwaru li jolqtu l-istess reat; u jsemmi wkoll li m'hemmx qbil bejn dak li gie deċiż fis-sentenzi mogħtijin dwaru u sentenza oħra li l-istess Qorti kienet tat xi żmien qabel dwar il-kunċett tar-reat kontinwat. Ir-rikorrent jishaq li dawn iċ-ċirkostanzi jtappnu bil-kbir l-aspett oġġettiv tal-imparzjalita' meħtieġa għall-ħarsien tal-jedd tiegħu ta' smiġħ xieraq;

Illi dwar dawn l-ilmenti l-Qorti ħasbet sewwa, u riedet taċċerta ruħha li kienet qegħda tifhem sewwa x'irid jimplika r-rikorrent. Dan għaliex wara li jelenka r-raġunijiet li għalihom iħoss li ma ngħatax smiġħ xieraq quddiem l-Onorabbli Qorti tal-Appell Kriminali, jgħaddi għal sensiela ta' mistoqsijiet retorici maħsuba biex jifflu jekk, f'dawk iċ-ċirkostanzi, dik il-Qorti setgħetx titqies imparzjali u x'seta' kien għaddej f'moħħ il-ġudikant li kien qiegħed jippresjedi dik il-Qorti. Fi kliem ieħor, ma jidhirx li l-ilmenti partikolari kienu jirrigwardaw l-aspett ta' imparzjalita' oġġettiva, iżda dik suġġettiva;

Illi dwar dan, il-Qorti diġa' semmiet aktar 'il quddiem li m'huwiex biżżejjed li dan il-kriterju ta' imparzjalita' jissemma bħala sempliċi suspett: jeħtieġ li jkun ippruvat kif imiss. Kulħadd jista' jidhollu suspett li l-ġudikant li jkun ta sentenza li l-eżitu tagħha ma jintgħogobx minn xi parti, sata' ma kienx imparzjali. Imma dan m'huwiex biżżejjed biex iwassal għas-sejbien ta' ċirkostanza ta' imparzjalita' jew ta' smiġħ xieraq. Kif ingħad mill-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem f'deċiżjoni li kienet tirrigwarda l-aspett ta' smiġħ xieraq f'dak li għandu x'jaqsam ma' mgiba fis-smiġħ ta' kawża (*conduct of proceedings*): *"The Court has already stressed on numerous occasions the importance of appearances in the administration of justice, but it has at the same time made clear that the standpoint of the persons concerned is not in itself decisive. The misgivings of the individuals before the courts, for instance*

*with regard to the fairness of the proceedings, must in addition be capable of being held to be objectively justified*⁵⁹;

Illi, għal dak li jirrigwarda t-test sugġettiv, ingħad li m'għandu jkun hemm l-ebda dubju jew illużjoni li l-prova tal-imparzjalita' sugġettiva tal-ġudikant m'hijiex waħda faċli li titwettaq għal min jallegaha⁶⁰. Imma b'danakollu, hija prova li trid issir u ssir fil-grad lil hinn minn sempliċi konġettura jew suspett;

Illi huwa stabilit ukoll li l-fatt waħdu li ġudikant jiġi msejjaħ jiddeċiedi aktar minn darba waħda kawzi li jolqtu lill-istess persuna mmissilin minn "fatti" differenti, ma jgibx miegħu il-konsegwenza li, hekk kif jaqta' l-ewwel waħda minn tali kawzi, isir "preġudikat" dwar dik il-persuna fir-rigward tal-kawzi li jifdal⁶¹. Dan jingħad sewwsew b'ħarsien tal-preżunzjoni tal-imparzjalita' tal-ġudikant. Min-naħa l-oħra, għal dak li jirrigwarda t-test oġġettiv, wieħed irid jara jekk tirriżultax xi ċirkostanza li tnissel fil-parti jew f'moħħ il-pubbliku suspett legittimu dwar l-imparzjalita' tal-Qorti. Ċirkostanza waħda, fil-qafas tal-proċess kollu, tista' tkun biżżejjed biex issejjes l-ilment tan-nuqqas ta' imparzjalita';

Illi, fil-każ partikolari, wara li l-Qorti fliet sewwa l-atti (u l-iżjed is-sentenzi li dwarhom jilmenta r-rikorrent), hija tasal għall-fehma li ma hemm xejn fihom li b'xi mod iwassalha biex tqis li l-Qorti tal-Appell Kriminali kienet, sugġettivament jew oġġettivament, parzjali fl-imgiba tagħha b'mod li gabet fix-xejn il-jedd tar-rikorrent għal smiġħ xieraq minn qorti imparzjali. Din il-Qorti jidhrilha li l-ebda wieħed mit-tliet aspetti elenkati mir-rikorrent ma jixhed li l-ġudikant kien imparzjali jew li f'għajnejn il-bniedem tat-triq seta' hekk jidher li kien. Il-Qorti m'hijiex, l-ewwelnett, konvinta li l-imħallef in kwestjoni wera inkonsistenza bejn dak li iddeċieda fis-sentenzi mertu ta' dan il-każ u s-

⁵⁹ ECHR 19.4.1993 fil-kawża *Kraska vs Switzerland* (Applik. Nru. 13942/88) par 32; u ara wkoll ECHR 1.10.1982 fil-kawża fl-ismijiet *Piersack vs Belgium* (Applik. Nru. 8692/79) par 30; u ECHR 24.5.1989 fil-kawża fl-ismijiet *Hauschildt vs Denmark* (Applik. Nru. 10486/83) par 46-8

⁶⁰ Ara ECHR 9.5.2000 fil-kawża fl-ismijiet *Sander vs U.K.* (Applik. Nru. 34129/96)

⁶¹ Ara P.A. Kost. 9.9.2002 fl-atti tar-Riferenza Kostituzzjonali fl-ismijiet *Il-Pulizija vs Joseph Bone et*

sentenza li kien ta qabel u li jsemmi r-rikorrent. Minbarra li r-rikorrent jidher li ma qiesx iċ-ċirkostanzi differenti li kienu jipprevalu bejn il-każi tiegħu u dawk tas-sentenza l-oħra, naqas ukoll li jagħraf bejn l-inkonsistenti (dak li ma jaqbilx miegħu nnifsu) u l-inkomparabbli (dak li ma jitqabbilx ma' haġ' oħra). Fit-tieni lok, lanqas ma ntwera l-iċken ħjiel li l-ġudikant akkanixxa lilu nnifsu għar-rikorrent minħabba li dan kellu quddiemu żewġ kawżi għat-trattazzjoni dwar l-istess persuna fl-istess smiġħ. L-ebda sentenza ma tagħmel riferenza għall-imputazzjoni li kienet qegħda titqies fis-sentenza l-oħra, u mkien fihom ma jidher li l-Qorti għamlet haġ' oħra għajr li qieset, f'kull waħda minnhom, dak li kien il-mertu ta' dik l-imputazzjoni;

Illi, fit-tielet lok, lanqas jirriżulta li l-Onorabbli Qorti tal-Appell Kriminali tat ħjiel ta' parzjalita' jew żbilanċ kontra r-rikorrent bl-użu tal-frażi li dwarha r-rikorrent jidher li ħassu urtat. Biex kumment minn ġudikant jitqies li juri xaqlib jew imparzjalita' li tikser il-jedd ta' smiġħ xieraq, jeħtieġ li jintwera li dak il-kumment ikun imur iżjed 'il barra mil-limiti ta' apprezzament għall-mertu li jkun jinsab quddiem dak il-ġudikant. Eżempju li jista' jingħata ta' kumment jew rimarka parzjali ċensurabbli waqt smiġħ huwa dak fejn, irrISPETTIVAMENT mill-mertu li jkun qiegħed jiġi mistħarreg, il-ġudikant jgħaddi rimarka li tolqot lill-parti dwar ir-razza⁶², s-sess, it-twemmin jew il-fama tagħha u li ma jkollhom x'jaqsmu xejn mal-mertu tal-kawża. Fil-każ li minnu qiegħed jilmenta r-rikorrent, ir-rimarka "inkriminanti" kienet waħda ta' apprezzament li kull Qorti ta' grad ta' appell hija mistennija li tagħmel (kemm jekk espressament kif ukoll jekk biss fil-kuxjenza tagħha) fejn tkun qegħda tqis ilment minn piena inflitta minn Qorti ta' grad inferjuri;

Illi ma' dan jiżdied jingħad ukoll li hemm okkażjonijiet fejn ġudikant mhux biss għandu l-jedd li jimmotiva s-sentenza tiegħu b'rimarki, imma wkoll l-obbligu li jagħmel dan billi "*jesprimi ruħu, jekk hemm bżonn anke f'termini ebsin, dwar il-fatti li jkunu irriżultawlu, speċjalment għal finijiet ta' piena. Sakemm il-kumment ma jkunx f'termini żbilanċjati jew manifestament mhux f'loku, jew sakemm ma jkunx evidenti li l-kumment huwa motivat minn*

⁶² Ara, per eżempju, ECHR 8.2.2000 fil-kawża fl-ismijiet *McGonnell vs U.K.* (Applik. Nru. 28488/95) par. 25-6

*animosita' jew simpatiji personali lejn parti jew l-oħra, jew sakemm ma jkunx hemm xi ċirkostanza oħra f'dan is-sens, ma jistax jingħad li fir-rigward ta' dak il-ġudikant ikun hemm raġuni legittima biex wieħed jaħseb li f'kawża oħra li tinvolvi l-istess parti jew partijiet dak il-ġudikant mhux ser ikun f'pożizzjoni li jaffronta l-każ b'mod oġġettiv. Il-kummenti ta' ġudikant, dejjem jekk ikunu fil-parametri tal-liġi u ta' dak li hu raġonevoli, huma parti essenzjali mill-motivazzjoni tas-sentenza"*⁶³;

Illi għalhekk, il-Qorti tasal għall-fehma li lanqas dan l-ilment tar-rikorrent ma huwa ippruvat kif imiss u qiegħed jiġi miċħud;

E – Ksur tal-artikolu 13 tal-Konvenzjoni.

Illi r-rikorrent jilmenta wkoll li huwa ġie mcaħħad minn rimedju effettiv bil-fatt li l-liġi ma tagħtihx dritt li jitlob is-smiġħ mill-ġdid (ritrattazzjoni) ta' kawża kriminali maqtugħa fil-grad tal-appell. Il-fatt li din il-Qorti s'issa ma sabet li l-ebda lment imressaq mir-rikorrent ma huwa misthoqq ma jfissirx li, awtomatikament, għandha twarrab l-ilment tiegħu ta' ksur tal-artikolu 13 tal-Konvenzjoni. L-imsemmi artikolu ġie mfisher bħala wieħed awtonomu imma ta' għamla sussidjarja tant li *"while a breach of Article 13 does not depend on establishing a breach of another article, what the obligations of the state are under Article 13 can be established only by taking the exact nature of each Convention claim into consideration. ... The most effective co-operation is the incorporation of the terms of the Convention into national law but Article 13 has not been read to impose an obligation to do this on contracting states"*⁶⁴;

⁶³ P.A. Kost 9.9.2002 fir-Riferenza Kostituzzjonali fl-ismijiet *Pulizija vs Joseph Bone et.* Ara wkoll Kost. 2.11.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Francis Xavier Mifsud vs Avukat Generali* u Harris, O'Boyle & Warbrick, *op. cit.*, pag. 235

⁶⁴ Harris, O'Boyle & Warbrick, *op. cit.* pag. 461

Illi l-imsemmi artikolu jagħraf żewġ elementi: dak tar-rimedju effettiv u dak li r-rimedju jista' jittieħed minn awtorita' nazzjonali minn kull min imqar jippretendi li xi jedd fundamentali tiegħu safa mkasbar jew imnaqqas. Mela biex Qorti tqis talba dwar ksur tal-artikolu 13, m'huwiex meħtieġ li l-persuna turi li fil-fatt garrbet ksur ta' jedd konvenzjonali ieħor, iżda biżżejjed li tallega tali ksur⁶⁵. Daqstant ieħor, huwa stabilit⁶⁶ li l-għan ta' azzjoni msejsa fuq l-artikolu 13 m'huwiex dak li jiggarrantixxi li l-awtorita' nazzjonali li tagħti r-rimedju effettiv tasal biex tideċiedi sewwa skond il-Konvenzjoni, imma dak li jaċċerta jekk l-allegat nuqqas ta' rimedju effettiv iwassalx għal ksur tal-Konvenzjoni. B'dan il-mod, l-artikolu 13 m'huwiex maħsub li jagħti garanzija kontra kull illegalita' f'ordinament ġuridiku nazzjonali partikolari, imma li jqis biss illegalitajiet marbutin ma' jeddijiet imħaddna fil-Konvenzjoni u li dwarhom jitressaq "*an arguable claim*";

Illi ngħad ukoll li l-artikolu 13 ma jillimitax ir-rimedju effettiv biss għal wieħed ġudizzjarju⁶⁷ u għalhekk l-imsemmi rimedju lanqas għandu għalfejn joqgħod għall-kriterji kollha stabiliti fl-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni dwar smiġħ xieraq quddiem Qorti indipendenti u imparzjali mwaqqfa b'ligi, fi żmien raġonevoli. Huwa meqjus ukoll li "gabra ta' rimedji" (*an aggregate of remedies*) fuq livell nazzjonali jistgħu jagħmlu tajjeb biex jissoddisfaw il-vot tal-artikolu 13⁶⁸, imbasta jkunu effettivi. L-effettività' titqies minn erba' (4) aspetti: dik istituzzjonali, dik sostantiva, dik rimedjali u dik materjali;

Illi l-inkorporazzjoni tal-Konvenzjoni bħala parti mil-ligi tal-pajjiż titqies bħala twettiq tal-aspett sostantiv tar-rimedju effettiv, l-iżjed jekk id-dispożizzjonijiet konvenzjonali jingħataw għarfien ewlieni u applikazzjoni rigoruża fl-ordinament ġuridiku li jkun. Min-naħa l-oħra, jekk l-awtorita' li tista' tagħti tali rimedju tħaddan indipendenza biżżejjed mill-awtorita' jew persuna allegatament responsabbli mill-ksur tal-jedd fundamentali, ikun qiegħed jithares l-aspett istituzzjonali tal-effettività'. Biex imbagħad ir-rimedju jitqies effettiv, ikun biżżejjed li l-ilment tal-persuna jista' jiġi mismugħ mill-awtorita' li

⁶⁵ Ara ECHR 6.9.1978 fil-kawża fl-ismijiet *Klass and Others vs Federal Republic of Germany* (Applik. Nru. 5029/71) par. 64

⁶⁶ Ara ECHR 25.3.1983 fil-kawża fl-ismijiet *Silver and Others vs U.K.* (Applik. Nru. 5947/72) par 113

⁶⁷ Ara ECHR 26.3.1987 fil-kawża fl-ismijiet *Leander vs Sweden* (Applik. Nru. 9248/81) par. 83

⁶⁸ Ara ECHR 15.11.1996 fil-kawża fl-ismijiet *Chahal vs U.K.* (Applik. Nru. 22414/93) par 145

tkun u li hija jkollha s-setgħa li tagħti r-rimedju jekk taqbel mal-ilment (mhux li bilfors trid tagħti deċiżjoni favorevoli lill-persuna). Fl-aħħarnett, ir-rimedju jrid ikun disponibbli lill-persuna, biex b'hekk jitqies milhuq il-kriterju ta' rimedju materjali;

Illi l-Qorti sejra tgħaddi issa biex tqis l-ilment tar-rikorrent taħt din ir-ras fid-dawl tal-osservazzjonijiet li għadhom kemm saru. L-ewwel haġa li l-Qorti qegħda tqis huwa li l-Konvenzjoni tagħmel parti ewlenija mis-sistema ġuridiku ta' pajjiżna. Id-dispożizzjonijiet tagħha huma mogħtijin saħħa u għarfien daqs kemm iħaddnu d-dispożizzjonijiet tal-Kapitolu IV tal-Kostituzzjoni. Il-fatt waħdu li r-rikorrent qiegħed iressaq quddiem din il-Qorti l-ilmenti tiegħu ta' allegat ksur ta' jeddijiet fundamentali għandu jitfa' dawl kbir fuq jekk ġiex provdut b'rimedju effettiv kontra s-sentenzi finali li dwarhom iħoss li saret miegħu ingustizzja;

Illi għalhekk, il-fatt biss li ma jeżistix il-proċess ta' ritrattazzjoni fil-kamp tal-proċedura kriminali⁶⁹, mingħajr ma wieħed jieħu qies ta' rimedji oħrajn provduti fis-sistema legali, ma jgibx li jkun hemm ċaħda ta' rimedju effettiv dwar allegat ksur tal-Konvenzjoni. Biżżejjed jingħad li huwa stabilit li dritt ta' appell ma jiffurmax parti mill-jedd għal smiġh xieraq taħt l-artikolu 6(1)⁷⁰. Jekk dan huwa l-każ, allura, anqas u anqas jista' jingħad li l-jedd għal smiġh mill-ġdid ta' kawża li tkun għaddiet mill-medda kollha proċedurali mfassla fil-liġi huwa jedd li mingħajru ma jistax jitqies li l-persuna ma kellhiex rimedju effettiv jew li bin-nuqqas tiegħu hemm ksur tal-jedd għal smiġh xieraq;

Illi din il-Qorti m'hijiex tal-fehma li l-artikolu 13 tal-Konvenzjoni u t-tifsira mogħtija dwaru mill-Qorti Ewropeja għad-Drittijiet tal-Bniedem iwasslu biex in-nuqqas waħdu ta' proċedura ta' ritrattazzjoni fis-sistema proċedurali penali tikkostitwixxi nuqqas ta' rimedju effettiv taħt l-imsemmi artikolu. Partikolarment, ma ssibx li jirriżulta li fiċ-ċirkostanzi li jinsab fihom ir-rikorrent

⁶⁹ Fil-fatt l-artikolu 508 tal-Kap 9 jipprovdi għal każi fejn proċess kriminali jista' jinstama' mill-ġdid, iżda dan ma jiddependix minn proċediment li tista' tagħzel li tiehu parti fil-kawża, imma minn fehma jew diskrezzjoni tal-Qorti fi grad tal-Appell

⁷⁰ Kost. 31.7.2000 fil-kawża fl-ismijiet *Tabone et vs L-Avukat Ġenerali tar-Repubblika et* (Kollez. Vol: LXXXIV.i.197)

seħħ fil-konfront tiegħu ksur tal-artikolu 13 tal-Konvenzjoni, u għalhekk ukoll il-Qorti m'hijiex qegħda tilqa' l-ilment bħala wieħed mistħoqq;

F - Il-Biżgħa ta' ksur tal-artikolu 13 tal-Konvenzjoni.

Illi għar-raġunijiet miġjubin aktar 'il quddiem, ladarba ma jeżistux, fil-fehma tal-Qorti, raġunijiet li jsejsu ksur tal-artikolu 13, isegwi li lanqas il-biżgħa ta' ksur ta' dak il-jedd ma tista' tirriżulta;

Illi jekk imbagħad dan l-ilment jitqies fil-parametri li fihom ir-rikorrent fassal it-talba, jiġifieri f'termini ta' deċiżjoni dwar l-interpretazzjoni tajba jew ħażina li għamlet l-Onorabbli Qorti tal-Appell Kriminali jew dwar jekk messhiex applikat jew le l-artikolu 18 tal-Kodiċi Kriminali, allura joħroġ li, għar-raġunijiet li din il-Qorti diġa' fessret fit-tul aktar qabel, l-ilment lanqas biss jista' jingħata widen f'din l-istanza

Illi għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qegħda tiddeċiedi billi:

Tiċhad l-ewwel eċċezzjoni tal-intimati u tiddikjara li l-azzjoni mressqa mir-rikorrent la hija fiergħa u lanqas merament vessatorja, u għalhekk jistħoqqilha titqies minn din il-Qorti;

Tiċhad it-tieni eċċezzjoni tal-intimati, u dan kwantu tirreferi għall-proċedimenti rigwardanti r-rikorrent quddiem l-Onorabbli Qorti tal-Appell Kriminali, u tiddikjara li hija għandha teżerċita s-setgħat tagħha biex tqis l-ilmenti tar-rikorrent, kif sejra issa tagħmel;

Tilqa' l-eċċezzjonijiet l-oħrajn tal-intimati fil-mertu u, konsegwentement, **tiċhad it-talbiet tar-rikorrent** bħala mhux mistħoqqa fil-fatt u fid-dritt, billi ma jirriżultax li seħħ ksur tal-jedd tiegħu għal smiġħ xieraq minn Qorti imparzjali jew ta' xi jedd ieħor fundamentali spettanti lilu, kif minnu lmentat; u

Tordna li, fid-dawl ta' aspetti partikolari ta' dritt mistħarrġa f'dan il-każ, l-ispejjez ikunu mingħajr taxxa bejn il-partijiet.

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----